

**ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПРОЗИ
У ЗАСВОЄННІ ДАВНІХ СЮЖЕТІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ВІРИ СУЛИМИ,
НІНИ БІЧУЇ ТА ЄВГЕНА ПАШКОВСЬКОГО)**

**INTERPRETATIONAL POSSIBILITIES OF MODERN PROSE
IN THE ASSESSMENT OF OLD PLOTS (BASED ON THE WORKS
OF VIRA SULYMA, NINA BICHUYA AND YEUVHEN PASHKOVSKYI)**

Брижіцька І.П.,
orcid.org/0000-0002-7424-7773
кандидатка філологічних наук,
наукова співробітниця

Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка Національної академії наук України

У статті розглядається, як сучасна українська проза взаємодіє з класичними літературними традиціями, відкриваючи нові способи інтерпретації давніх сюжетів. Це можна побачити у творах Віри Сулими, Ніни Бічуї та Євгена Пашковського, які по-своєму осмислюють історичні події та культурні явища через сучасний погляд. Нове прочитання давніх текстів дає можливість показати їхню важливість і зробити більш актуальними для сучасності. «Слово о полку Ігоревім» становить важливе джерело для письменників. Ця давня літературна пам'ятка не лише має велике значення, але й досі надихає письменників. У романі Віри Сулими «Не десять соколів» показано містичний зв'язок між минулим і теперішнім, де редактор Олекса Величко нагадує князя Ігоря. Природа, пророчі сни та посилення на «Слово» додають роману глибини і допомагають порівнювати історичні події з сучасними проблемами. У збірці Ніни Бічуї «Великі королівські лови» простежується барокова традиція, що переосмислює історичні постаті та події. Оповідання «Дрогобицький зірдар» зображує Юрія Дрогобича як важливу особистість, що поєднує науку, релігію і мистецтво. У творі міфи поєднуються з реальними історичними подіями, що відображає взаємодію традицій різних часів та зміну епох. Барокові мотиви, такі як символіка зірок, роздуми персонажів і перегук різних періодів, надають твору глибини. Такий підхід можна побачити і в новелі Ніни Бічуї «Мед мудрості нашої», де через образ садівника та бджіл показано, як передаються знання і культурні традиції. Таким чином, твори Віри Сулими, Ніни Бічуї та Євгена Пашковського показують, що сучасна українська проза не лише використовує давні сюжети, а й переосмислює їх, надаючи нові значення. Зв'язок з літературною традицією допомагає краще розуміти історію, збагачує культурні обговорення та відкриває нові шляхи для розуміння української літератури.

Ключові слова: давньоруська література, містичний зв'язок, барокова традиція, історичні постаті, міфи, наука, релігія, мистецтво, біблійні алюзії.

The article examines how contemporary Ukrainian prose interacts with classical literary traditions, uncovering new ways to interpret ancient plots. This can be observed in the works of Vira Sulyma, Nina Bichuya, and Yevhen Pashkovskyi, who reinterpret historical events and cultural phenomena through a modern lens. A new reading of ancient texts allows for demonstrating their significance and making them more relevant to the present.

The Tale of Igor's Campaign serves as an important source for writers. This ancient literary monument is not only of great significance but continues to inspire authors today. In Vira Sulyma's novel Not Ten Falcons, a mystical connection between the past and the present is depicted, where the editor Oleksa Velychko resembles Prince Igor. Nature, prophetic dreams, and references to the Tale add depth to the novel and help draw parallels between historical events and contemporary issues.

In Nina Bichuya's collection The Great Royal Hunt, the Baroque tradition is evident, reinterpreting historical figures and events. The short story The Drohobych Stargazer portrays Yuriy Drohobych as a significant personality who unites science, religion, and art. The work intertwines myths with real historical events, reflecting the interaction of traditions across different eras and the transition between epochs. Baroque motifs, such as star symbolism, character reflections, and the interplay of various time periods, add depth to the story. A similar approach can be seen in Nina Bichuya's novella The Honey of Our Wisdom, where the imagery of a gardener and bees illustrates the transmission of knowledge and cultural traditions.

Thus, the works of Vira Sulyma, Nina Bichuya, and Yevhen Pashkovskyi demonstrate that contemporary Ukrainian prose not only employs ancient plots but also reinterprets them, giving them new meanings. The connection with literary tradition helps to better understand history, enrich cultural discussions, and open new avenues for comprehending Ukrainian literature.

Key words: Old Rus' literature, mystical connection, Baroque tradition, historical figures, myths, science, religion, art, biblical allusions.

Постановка проблеми. Сучасна проза активно взаємодіє з літературною традицією, зокрема з класичними творами, створюючи нові інтерпретації давніх сюжетів. Цей процес осучаснення мотивів

та образів відкриває нові горизонти для аналізу старовинних текстів та адаптації їх до сучасних реалій і цінностей. Таким чином, ми спостерігаємо не лише збереження культурної спадщини,

але й глибоке переосмислення її змісту, що надає літературі багатошарового значення та дозволяє бачити нові зв'язки між минулим і сучасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Літературну спадщину Ніни Бічуї досліджували відомі критики та літературознавці, зокрема В. Габор, І. Дзюба, В. Дончик, А. Ткаченко, Н. Римар, Р. Харчук, М. Якубовська та інші. Н. Римар аналізує біблійні мотиви в контексті наративного дискурсу її прози, тоді як Р. Харчук акцентує увагу на пошуку українського родоводу у зв'язку із західною традицією. І. Дзюба підкреслює прагнення письменниці розкрити творчий світ як невід'ємну частину духовного життя своєї епохи. Творчість Віри Сулими залишається недослідженою, що відкриває перспективи для нових літературознавчих розвідок. Водночас багато науковців, серед яких Р. Харчук, Н. Зборовська, С. Квіт, О. Логвиненко, Л. Кульчинська, В. Шевчук та інші, акцентують увагу на впливі біблійних мотивів у творах Євгена Пашковського, що формують погляди письменника. Інтерпретація прози цих авторів у контексті засвоєння давніх сюжетів залишається недостатньо вивченою, що робить її дослідження актуальним напрямком для подальших наукових розвідок.

Постановка завдання. Завданням цього дослідження є аналіз сучасних літературних інтерпретацій творів Віри Сулими, Ніни Бічуї та Євгена Пашковського, які майстерно поєднують елементи давньоруської традиції з сучасними наративами. На прикладі їхніх творів розглядається, як давні сюжети та образи взаємодіють з новими культурними та суспільними реаліями, які функції вони виконують у контексті сьогодення та які нові можливості для інтерпретації та розуміння історії відкриваються через літературну спадщину. Особливу увагу приділено використанню барокових мотивів та символіки, які поєднуються з історичними сюжетами та культурними традиціями, забезпечуючи багатошарову інтерпретацію часу, простору та людських долі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна проза активно взаємодіє з літературною традицією, пропонуючи нові інтерпретації класичних сюжетів. Це явище не лише засвідчує неперервність культурного розвитку, а й відкриває нові можливості для розуміння давніх текстів. Осучаснення мотивів і образів дозволяє авторам розкрити їхню актуальність, пристосувати до реалій сьогодення та подати з погляду новітніх ідей і цінностей. Такий підхід сприяє глибшому засвоєнню культурної спадщини й урізноманітнює інтерпретаційні можливості літератури.

Одним із найвідоміших творів давньої літератури, що зазнав численних інтерпретацій, вважається «Слово о полку Ігоревім». Ця пам'ятка давньоруської літератури й досі привертає увагу дослідників, особливо в контексті її літературних переосмислень. Незважаючи на дискусії щодо її автентичності, художнє та історико-культурне значення твору залишається беззаперечним. Саме тому цей видатний твір продовжує надихати письменників, які вплітають його мотиви та образи в сучасний мистецький контекст.

Серед літературних інтерпретацій «Слова» особливої уваги заслуговує роман Віри Сулими «Не десять соколів» (1989) [6]. Цей твір майстерно поєднує давню літературну традицію із сучасними художніми засобами, створюючи міст між минулим і теперішнім. Завдяки такому підходу авторка не лише відкриває нові горизонти для нового погляду на історичних подій, а й підкреслює їхню актуальність у культурному та суспільному контексті.

У вступі Віра Сулима звертається до «Слова», наводячи епіграф, у якому згадуються «старі слова ратних повістей» та «віщі персти», що «на живій струни накладають» [6, с. 4]. Це символічне посилання на традицію Бояна виконує дві основні функції: по-перше, встановлює художню атмосферу роману, а по-друге, визначає головний напрям його інтерпретації. Письменниця створює містичний зв'язок між різними епохами, у якому мудрість минулого та поетичні образи переплітаються із сучасним світом. Через епіграф і численні алюзії на «Слово» простежується взаємодія історичного досвіду з реаліями сьогодення. Така художня техніка надає роману глибини та багатошаровості, дозволяючи проводити паралелі між різними часовими пластами.

Найвиразнішою особливістю роману можна назвати складну композицію, яка поєднує історичні події з долями героїв, їхніми внутрішніми переживаннями та авторським баченням. Розвиток сюжету розгортається в редакції літературного журналу, що стає ареною зіткнення різних ідей, творчих підходів та особистих амбіцій. Конфлікт обумовлений тим, що редактор Олекса Величко отримує можливість опублікувати сім пергаментних аркушів, які, ймовірно, належать до давнього списку «Слова». Його бажання оприлюднити цей матеріал без ретельної перевірки автентичності викликає запеклі дискусії редакційного колективу, що нагадують міжусобні конфлікти князів, описані в давньоруському літописі.

Величко, подібно до князя Ігоря, керується честолюбними прагненнями, іноді нехтуючи

обачністю. Однак хід подій змінює його: від амбіційного та імпульсивного діяча він стає особою, яка усвідомлює свою відповідальність перед історичною спадщиною.

Знаковий епізод, коли Величко впізнає себе в зображенні князя Ігоря на обкладинці журналу: «На березі моря лежало побите військо, над військом стояв полонений князь, гордий, прекрасний і нещасний, але дивився не на військо, а на читача, а в цю хвилину – на головного редактора. Величко упізнав в обличчі князя власне обличчя: ті ж залисини, чоло, широко розплющені очі з прямим впертим поглядом...» [6, с. 185]. Цей момент акцентує увагу на внутрішньому зв'язку героя з історією, демонструючи його ототожнення з образом князя Ігоря. Величко сприймає зображення як дзеркало власної долі, що підсилює його переживання, усвідомлення відповідальності та неминучості випробувань. Цитата зі «Слова», в якій Боян звертається до князя: «Хоч і тяжко тій голові бути без пліч – зле і тілу без голови – Руській землі без Ігоря» [5, с. 83], у романі Віри Сулими підкреслює важливість єдності та мудрості, що поєднують історичне минуле з реаліями редакційного життя [6, с. 185]. Уявлення Величка про битви русичів і половців поєднуються з давньоруськими символами, нагадуючи про наслідки роз'єднаності: «Він бачив розкидані побиті тіла напіввелетнів-рабів, їх оповивав нічний сумирний морок забуття. Хоробрі русичі, свій пир учинивши, і сватів упоїли, і самі полягли, до землі стогоном припавши» [6, с. 85]. Ці образи відображають не лише фатальні наслідки міжособистісних конфліктів, але й нагадують про вічну боротьбу за єдність, яка залишається актуальною і в сучасному світі.

Паралелі між Величком і князем Ігорем підсилюються завдяки символіці природи та віщих снів. У «Слові» затемнення сонця й криваві зорі передвіщають поразку князя, а в романі Віри Сулими погодні зміни та похмурі передчуття супроводжують редакційні конфлікти. Авторка зазначає: «У давньоруському творі змальовано низку несприятливих обставин та недобрих ознак, на які князь не зважив – ані на сонячне затемнення, ані на інші природні явища, що застерігали його від неминучої поразки [7, с. 28]. Сновидіння Величка, у якому він опиняється в засніженому просторі, що раптово перетворюється на сцену гонитви, співзвучне з віщим сном Святослава у «Слові», де той бачить чорний покров і «чар-чашу, наповнену смутком»: «...раптом простір прорізали лихі вигуки, азартні крики ловців, які зчиняли гонитву. Він відчув себе звіром, що, рятуючись, безладно кидався туди-сюди. І опинився на старезному

дубі, який раптом вирвався з землі й рушив уперед» [6, с. 227]. Подібно до князя Ігоря, Величко не може змінити хід подій, хоча відчайдушно прагне вплинути на свою долю. Його сни наповнені картинами битв і руйнувань, що нагадують події давньоруського тексту. Ці елементи створюють враження паралельних реальностей, де межа між історією та сучасністю розмивається, відкриваючи нові можливості для інтерпретації.

Величко порівнює свою діяльність з полюванням, подібно до давньоруського князя, який долає небезпеки задля здобичі. Для нього найбільший скарб – слово, заради якого він готовий на все: «Я завжди був чесним мисливцем... аби вполювати дику свободолюбну плоть слова» [6, с. 90].

Кульмінацією роману стає напружена суперечка в редакції щодо публікації пергаментів, яка завершується рішенням призупинити випуск журналу. Це фіаско відображає невдалий похід князя Ігоря. Подібно до того, як князь повертається з полону, Величко переживає момент переосмислення. Його подальша праця над тритомним виданням, присвяченим «Слову», стає символом внутрішнього відродження, яке позначає як особистісний, так і професійний розвиток.

Віра Сулима майстерно поєднує різні епохи, демонструючи, що давні тексти продовжують впливати на сучасну українську літературу. Її роман – яскравий приклад того, як «Слово о полку Ігоревім» живе в сучасній літературі, збагачуючи її ідеями та образами, актуальними для різних історичних періодів.

Не лише давньоруські пам'ятки, а й інші літературні традиції, зокрема бароко, відіграють важливу роль у художніх пошуках сучасних письменників. Завдяки багатозначній символіці та філософським ідеям бароко залишається невичерпним джерелом натхнення для осмислення історичних подій та людських долі у контексті сьогодення. Цей художній діалог із традицією бароко простежується не лише в романі Віри Сулими, ай у творах Ніни Бічуї. Її збірка «Великі королівські лови» (2020) [1] майстерно інтерпретує барокові мотиви, надаючи їм нового відтінку. Оповідання «Дрогобицький звіддар», «Мед мудрості нашої», «Сотворіння тайни», «Буєсть Митусина» та «Зачин до оповідання про Донелайтіса» – приклади того, як давні сюжети допомагають глибше зрозуміти історію та її вплив на сучасний світ.

В оповіданні «Дрогобицький звіддар» Ніна Бічуя зосереджується на постаті Юрія Дрогобича, середньовічного вченого, котрий поєднав наукові традиції Сходу та Заходу. Використаний біблійний епіграф підкреслює авторське прагнення

до точності та достовірності: «...хоча кожен, оповідаючи, дбав про істину і говорив тільки те, що бачив» [1, с. 49]. Вказівка на конкретні дати, зокрема рік 1468, додає історичної автентичності: «Року 1468 тяжкий мор упав на Польщу» [1, с. 49]. Через детальні описи життя Юрія Дрогобича, його навчання, роботи в Італії та викладацької діяльності, авторка створює яскравий образ середньовічного Дрогобича, що дозволяє глибше зануритися в атмосферу тієї епохи.

Оповідання поєднує міфологічні та історичні мотиви з реальними подіями, представляючи Дрогобича як пророка, здатного «читати» зірки та передбачати майбутнє [1, с. 50]. Авторка стирає межі між епохами, створюючи діалог між сучасністю (1967 рік) та минулим (1468 рік), що засвідчує, як минуле впливає на сьогодення. Як зазначає Іван Дзюба, Бічуга зосереджується не на фактах, а на їхньому сприйнятті сучасною людиною [2, с. 566]. Важливу роль відіграє розкриття плинності часу через роздуми Юрія Дрогобича, який спостерігає, як час «стікає в провалля» [1, с. 59]. М. Котик-Чубінська відзначає, що в творі час уособлює «розгалуження коридорів», де переплітаються минуле і сучасне [3]. Історичні персонажі, такі як Миколай Коперник, Каллімах, Віт Ствош та король Казимир Ягеллончик, додають історичного контексту, що допомагає краще зрозуміти епоху, в якій жив і працював Юрій Дрогобич.

Бароківі елементи, астрономічні символи та історичний контекст створюють багатшарову атмосферу, де наука, релігія та мистецтво переплітаються. У новелі «Мед мудрості нашої» мед символізує знання та мудрість, передану через покоління. Образ садівника, що доглядає бджіл, виступає метафорою передачі знань, а його зморщені руки символізують відданість та старість [1, с. 70]. Сад у новелі, як і в традиціях бароко, має глибоке символічне значення, втілюючи гармонію та плинність часу, а бджоли – працьовитість.

Через бароківі риси, такі як внутрішні монологи, спогади та сни, авторка розкриває мудрість і самопізнання персонажів. У новелі «Сотворіння тайни» час набуває містичного виміру, де видіння іконописця Алімпія розмивають межі між минулим, теперішнім і майбутнім, а контрасти між князівськими дворами та скромними келіями підкреслюють соціальні й духовні протиставлення.

У новелі «Буєсть Митусина» поєднуються минуле, теперішнє і майбутнє через образ барокового персонажа Митусу. Сюжет, заснований на татарських набігах, показує драматизм епохи через образи Гніву і Сумніву, що допомагають

розкрити внутрішню боротьбу героя. Бароковий прийом, такий як двоголосся, підкреслює контраст між зовнішніми діями та внутрішніми переживаннями.

Подібний підхід простежується і в творі «Зачин до оповідання про Донелайтіса», де природа та барокова символіка відображають велич навколишнього світу через образи, пов'язані з литовським поетом Крістіонасом Донелайтісом. Завдяки бароківим технікам, таким як символіка, змішування реального та уявного, авторка створює глибокі та багатозначні образи, що надають її творам особливого змісту.

Тема переосмислення давніх сюжетів у сучасній прозі отримує продовження в романі Євгена Пашковського «Свято» [4], де євангельський мотив блудного сина переноситься в урбаністичне життя ХХ століття. Письменник не лише адаптує цей сюжет, а й розширює його значення, акцентуючи увагу на пошуках ідентичності та духовному відчуженні.

Притча про блудного сина, що символізує гріх, покаєння та повернення до батьківського дому, отримує у творі Євгена Пашковського оригінальне трактування через образ головного героя Андрія Подорожного. Покинувши рідне село в надії знайти сенс життя у великому місті, він стикається з ізоляцією, розчаруванням і духовною кризою. Місто перетворюється для нього на символ відчуження, де людина втрачає своє справжнє «я». Контраст між сільським і міським життям поглиблює внутрішній конфлікт героя: якщо в біблійній оповіді повернення до батьківського дому означає духовне очищення, то у романі цей процес лишається незавершеним. Андрій залишається у стані пошуку, що відповідає тенденції сучасної літератури до відкритих фіналів, які спонукають читача до самостійного осмислення порушених проблем.

Дослідник В. Шевчук зауважує, що подорож Андрія з міста до села символізує шлях «до того, що є Божим», водночас герой постійно шукає своє місце у світі, прагнучи насолоди, які, зрештою, призводять до розчарувань [9, с. 5]. Однією з центральних тем роману постає проблема відчуження. Андрій усвідомлює, що матеріальний успіх не заповнює внутрішню порожнечу, а відірваність від рідного середовища лише посилює його духовну кризу. Місто у творі постає не просто фізичним простором, а й метафорою відчуження та втрати власної ідентичності. Його подорож від села до міста й назад символізує процес самопізнання, що балансує між традицією та сучасністю, вірою та сумнівами.

Біблійний образ блудного сина набуває у романі нових значень, пов'язаних із духовним голодом і кризою самоусвідомлення. Якщо в християнській традиції цей сюжет завершується прощенням і відновленням гармонії, то у творі Євгена Пашковського питання лишається відкритим. Андрій не знаходить остаточного духовного зцілення, а його пошуки тривають, надаючи твору філософського виміру. Відкрите завершення залишає простір для інтерпретацій, дозволяючи читачеві самостійно осмислити можливість духовного відродження. Як зазначає Р. Харчук, Андрій уособлює «мандрівного філософа, шукача істини», який не знаходить відповіді у жорсткому міському середовищі» [8, с. 83].

Через долю Андрія Подорожнього автор порушує фундаментальні питання людського існу-

вання: що означає бути людиною, де шукати духовну опору, чи можливе повернення до втрачених цінностей у сучасному світі. Таким чином, роман «Свято» не лише демонструє інтерпретаційний потенціал давніх сюжетів, а й розширює їхнє значення в контексті екзистенційних питань, що залишаються актуальними в усі часи.

Висновки. У творах Віри Сулими, Ніни Бічуї та Євгена Пашковського класичні мотиви набувають нового значення. Письменники використовують знайомі історичні та культурні образи – від алюзій на «Слово о полку Ігоревім» до барокових і євангельських мотивів – щоб говорити про сучасні проблеми. Це свідчить про те, що літературна традиція не зникає, а змінюється й адаптується до нового часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бічуя Н. Великі королівські лови: новели та візії. Львів: Піраміда, 2020. 975 с.
2. Дзюба І. М. Палітра «міської» повісті: нотатки про творчість Ніни Бічуї. З криниці літ: в 3 т. Київ: «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. С. 562–575.
3. Котик-Чубінська М. Час та свідомість у новелах Н. Бічуї. *ЛітАкцент*. URL: <https://litakcent.online/2012/07/17/chas-ta-svidomist-u-novelah-niny-bichuji/>
4. Пашковський Є. Свято. *Дніпро*. 1989. № 9, 10. С. 4–87.
5. Слово о полку Ігоревім / Пер. Максима Рильського. Київ: Дніпро, 1974. 88 с.
6. Сулима В. Не десять соколів: Роман, повісті. Київ: Радянський письменник, 1989. 430 с.
7. Сулима В. «Слово о плъку Ігоревъ» як драма-декламація (жанрово-композиційний дискурс). *Слово і Час*. 2008. № 5. С. 25–34.
8. Харчук Р. Б. Євген Пашковський – «Це буквально вулкан». *Сучасна українська проза: постмодерний період*: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія». 2008. 248 с.
9. Шевчук В. Чи ж буде вороття додому? *Дніпро*. 1989. № 9. С. 5–6.